

ECONOMIA SOCIALĂ – SOLUȚIE INOVATIVĂ PENTRU CREAREA NOILOR LOCURI DE MUNCĂ, DEZVOLTARE ECONOMICĂ ȘI INCLUZIUNE SOCIALĂ

Margareta BRADU

Universitatea de Stat din Moldova

Economia socială are un rol important în cadrul economiei europene, îndeosebi în ce privește crearea locurilor de muncă, în sensul consolidării coeziunii sociale, economice și regionale. În acest scop, generând capital social etc., se acordă prioritate unui tip de economie care susține dezvoltarea durabilă și, în special, inovarea socială. Deci, economia socială asigură îmbunătățirea calității vieții și oferă noi oportunități de încadrare.

Cuvinte-cheie: *economie socială, coeziune socială, incluziune socială, exclusiune socială, piața muncii, șomaj, persoane dezavantajate, calitatea vieții.*

L'ÉCONOMIE SOCIALE – SOLUTION INNOVATIVE POUR LA GÉNÉRATION DE NOUVELLES PLACES DE TRAVAIL, DÉVELOPPEMENT ÉCONOMIQUE ET INCLUSION SOCIALE

L'économie sociale joue un rôle essentiel dans l'économie européenne, elle combine la rentabilité avec la solidarité en créant des places de travail et consolidant la cohésion sociale, économique et régionale. Ce fait génère le capital social et en conséquence accorde la priorité aux hommes et contribue au développement durable et à l'innovation sociale, technologique et de l'environnement.

Mots-clefs: *économie sociale, cohésion sociale, inclusion sociale, exclusion sociale, marché de travail, chômage, personnes désavantagées, qualité de vie.*

Economia socială joacă un rol esențial în economia europeană, combinând profitabilitatea cu solidaritatea, creând locuri de muncă rentabile, consolidând coeziunea socială, economică și regională, generând capital social, promovând cetățenia activă, solidaritatea și un tip de economie care acordă prioritate oamenilor, sprijinind dezvoltarea durabilă și inovarea socială, tehnologică și de mediu.

În Rezoluția Parlamentului European din 19 februarie 2009, referitoare la economia socială, se afirmă că modelele economiei sociale trebuie valorificate pentru a atinge obiectivele comune ale politicilor Uniunii Europene în ce privește creșterea economică, ocuparea și acordarea serviciilor destinate persoanelor dezavantajate.

Mai târziu a apărut Strategia „Europa 2020” pentru o creștere îndelungată ecologică și favorabilă incluziunii pe fondul unei crize economice profunde și al intensificării provocărilor pe termen lung, precum globalizarea, presiunea asupra utilizării resurselor și îmbătrânirea populației.

Criza economică mondială a influențat negativ nivelul de ocupare a forței de muncă atât în Republica Moldova, cât și în țările înalt dezvoltate din Europa.

Așadar, în septembrie 2011, rata șomajului ajustată periodic în zona euro era de 10,2% și continuă în creștere față de anii precedenți. În Republica Moldova, rata de activitate a înregistrat în 2009 valoarea de 42,8%, iar rata de ocupare a scăzut de la 54,8% în anul 2000 până la 40,0% în anul 2009.

Pornind de la situația dominantă, care apare pe piețele muncii în toate statele, guvernele caută oportunități de încadrare, care ar duce atât la diminuarea șomajului, cât și la creșterea economică.

Teoria economică arată că creșterea economică generează, la rândul său, o creștere a locurilor de muncă datorită modernizării și re tehnologizării întreprinderilor, atragerii investițiilor interne și externe etc.

Oportunitățile economice limitate sunt, de obicei, intensificate de vulnerabilitățile personale determinate de dizabilitate sau de alți factori. În special, persoanele cu dizabilități se confruntă cu obstacole în calea incluziunii pe piața muncii.

În anul 2008, doar 28,6% din totalul persoanelor cu dizabilități au reușit să-și găsească un loc de muncă, pe când în 2009 doar 11,4%. Din acest motiv, problema incluziunii economice este foarte acută în Republica Moldova pentru această categorie de cetățeni.

În Europa se intensifică aceleași procese de excluziune socială. De aceea, Strategia „Europa 2020” propune o nouă viziune pentru economia socială de piață a Europei întregi, care să ajute toate statele să iasă din criză și să edifice o economie inteligentă, durabilă și favorabilă incluziunii, cu niveluri ridicate de ocupare a forței de muncă, de productivitate și de coeziune socială.

În acest context, a crescut interesul pentru economia socială, datorat „atât recunoașterii limitelor sectoarelor tradiționale public și privat în a răspunde provocărilor actuale de pe piața muncii, cât și calității și cantităților serviciilor de interes colectiv”.

Termenul *economie socială* a apărut pentru prima dată în 1830, în Tratatul despre economia socială, publicat de către economistul liberal francez Charles Dunoyer, care pleda pentru o abordare morală a economicului. În jumătatea a doua a secolului al XIX-lea de către mai mulți economiști au fost expuse o serie de idei corelate conceptului de economie socială, însă până în prezent nu există criterii unanim recunoscute și acceptate în ce privește definirea acestui concept.

Economia socială s-a dezvoltat din necesitatea de a găsi soluții noi inovatoare unor probleme social-economice. Ea poate fi privită ca o continuare a politicii ocupării, pentru că încearcă să ofere locuri de muncă unei populații în dificultate sau de mediu ale comunităților și pentru satisfacerea nevoilor membrilor comunității care sunt ignorate ori insuficient ocupate de sectorul public sau privat.

Conceptul de economie socială tinde să sublinieze atât valoarea socială, cât și pe cea economică a organizațiilor sociale.

La nivel european, s-a impus o definiție bazată pe conceptul tradițional francez, țară în care în anul 1980 reprezentanții sectoarelor cooperatist mutuale și asociativ au adoptat „Carta Economiei sociale”, în care se reiterează valorile și modalitățile de organizare a economiei sociale.

Carta Economiei sociale prevede, în art.1, că „întreprinderile de economie socială funcționează în mod democratic, fiind constituite din membrii solidari, egali în drepturi și obligații”.

Conform acestei definiții, adoptate în 2002, „organizațiile economiei sociale sunt actori economici și sociali activi în toate sectoarele. Ei sunt caracterizați în principal de scopurile și de formele lor distincte de antreprenariat. Economia socială include organizații precum cooperativele mutuale, societățile, asociațiile și fundațiile”.

Asociațiile sunt actori social-economici care împărtășesc valorile democrației, primatul individului și al obiectivelor sociale față de capital și sunt dedicate membrilor lor și interesului general.

Astfel, asociațiile își asumă un rol social, fiind adesea implicate în dezvoltarea de acțiuni colective, în dezvoltarea locală, dezvoltarea durabilă pentru comunitate și asigurând o reală productivitate socială.

Asociațiile, printre care organizațiile neguvernamentale (ONG) sunt cele mai cunoscute forme de organizare, includ organizațiile caritabile, organizații de ajutor reciproc, sindicate, societăți profesionale sau academice, asociații ale consumatorilor, educaționale, cetățenești, sociale și de îngrijire a sănătății, de mediu ș.a.

Fundațiile acționează în interes public, sunt proactive, au obiective și un scop asumat. Nu au membri sau acționari și sunt, de regulă, organizații nonprofit.

Fundațiile sunt încadrate în mod divers – de la protecția mediului, servicii sociale, sănătate și educație până la știință, cercetare, artă și cultură.

Conform definiției date de *European Foundation Centre* (EFC), fundațiile sunt organisme nonprofit constituite separat, posedând propria sursă de venit, de obicei, dar nu exclusiv, de la înființare.

Au propriul comitet de conducere și își folosesc resursele financiare în beneficiul public, fie prin acordarea de ajutor financiar unor terțe părți, fie prin derularea propriilor programe și proiecte.

Organizațiile mutuale sunt grupuri de persoane cu obiective de bunăstare socială colectivă și fără a fi orientate pe obținerea de profit. Scopul lor este de a asigura protecția membrilor și a familiilor acestora față de diferite riscuri sociale. În general, acestea furnizează sprijin pentru bunăstarea socială și acces la servicii sociale finanțate pe baza solidarității, având scopul stabilit în mod democratic de către membri.

Organizația mutuală funcționează conform principiului administrării autonome, indiferent de autoritățile publice.

Deși organizațiile mutuale funcționează conform principiului autonomiei, acestea trebuie să se conformeze și legislației naționale, fiind subiect al supravegherii acestor autorități, controlul democratic al funcționării lor fiind exercitat, în primul rând, prin organele lor statutare.

Acestea sunt în special active în domenii precum: protecție socială, servicii sociale, sănătate, servicii bancare, asigurări, protecție agricolă, muncă asociativă, meșteșugărit, construcția de case, aprovizionare, servicii de proximitate, educație și training în domeniul culturii, sportului și petrecerii timpului liber.

Întreprinderile de economie socială se plasează în cadrul unui regim special de însușire, distribuire sau repartizare a profitului. Excedentul exercițiului financiar nu poate fi utilizat decât pentru propria dezvoltare economică a întreprinderii și pentru îmbunătățirea serviciilor oferite asociațiilor, acestea fiind cei care asigură controlul acestor servicii. Economia socială este acel mod de organizare și funcționare a unei economii care produce bunuri și servicii pentru toți cei interesați de valorile economiei sociale, în vederea creșterii nivelului de trai și dezvoltării activităților economice creatoare de noi locuri de muncă.

Ea apare dintr-o inițiativă privată, dându-le celor care o creează și o gestionează un mare grad de autonomie, libertate economică și responsabilitate, implicând un risc semnificativ, pentru că profitul obținut nu este distribuit între membrii fondatori, ci reinvestit în economia socială, iar veniturile nu sunt constante și sigure.

În teoria economică și practica economică, economia socială cuprinde o gamă de denumiri utilizate în diverse state, precum „economie solidară” și „al treilea sector”.

În Rezoluția Parlamentului European din 2009, economia socială este recunoscută ca partener social în dialogul social, sectorial și intersectorial al UE și sugerează că atât Comisia Europeană pentru dezvoltarea Economiei Sociale, cât și statele-membre ar trebui să încurajeze puternic procesul din economia socială în concentrările sociale și dialogul social. Acest sector important, care în ultimii 20 de ani se dezvoltă destul de accelerat în statele europene, în Republica Moldova nu este cunoscut nici ca concept de dezvoltare și nici ca acțiune practică, cu toate că anume economia socială dă o șansă tuturor celor care se simt marginalizați, excluși social, celor care au o boală incurabilă, celor care se simt inutili, celor care viața nu le-a dat nici o șansă.

În Republica Moldova, problemele excluziunii și inegalităților sociale au fost abordate conceptual în Strategia națională de dezvoltare pentru anii 2008-2011, ca fiind una dintre prioritățile de bază în cadrul unui document intitulat *Dezvoltarea resurselor umane, creșterea locurilor de muncă și promovarea incluziunii sociale*.

Totodată, lupta împotriva excluziunii sociale este recunoscută de către UE și ONU ca fiind una dintre sarcinile principale în asigurarea creșterii economice și dezvoltării umane durabile, numai că mecanismele și pârgurile aplicate până în prezent în Republica Moldova nu au adus la un rezultat pozitiv; dimpotrivă, Moldova a trăit una dintre cele mai dramatice reduceri în ocuparea forței de muncă.

Rata ocupării în rândul populației active a scăzut de la 54,8% în 2000 până la 39,4% în 2011; în aceeași perioadă Moldova a pierdut 341,1 mii locuri de muncă.

Un număr impunător de cetățeni ai Moldovei se bazează pe sistemul de protecție socială – numărul total de beneficiari ai acestui sistem a depășit 1 milion; aproximativ 53% dintre aceștia sunt pensionari. Cu toate că ponderea cheltuielilor sociale în bugetul de stat au fost în creștere și în 2009 au constituit 70,2% din bugetul național, sau 32% din PIB, iar pentru protecția socială 15,1% din PIB, modelul în care funcționează sistemul de protecție socială determină, în mare măsură, riscul de excluziune socială a acestor membri ai societății. Economia socială răspunde nevoilor de ocupare a forței de muncă, punând accent pe integrarea socială și nu pe asistența socială. Ea se bazează pe capacitatea membrilor unei comunități de a se coagula și de a se constitui într-o formă de organizare economică. Aceasta identifică și utilizarea potențialului resurselor umane, financiare și materiale de care dispune comunitatea.

Recenta criză economică a accelerat în multe țări, inclusiv în cele dezvoltate, nevoia de reformă a sectorului social, din ce în ce mai greu de susținut.

Promovarea economiei sociale poate fi o soluție atât la problemele noi și complexe din domeniul social, cât și la problema sustenibilității, calității și flexibilității serviciilor sociale. Promovarea economiei sociale trebuie văzută, în mod sigur, ca oportunitate de a satisface mai multe nevoi esențiale, în același timp: crearea de noi locuri de muncă, creșterea includerii sociale și creșterea accesibilității, calității și eficienței serviciilor sociale.

Toate statele-membre UE au legislație antidiscriminare, care include persoanele cu dizabilități și unele au adoptat legi separate privind angajarea în muncă a persoanelor cu dizabilități.

Tabelul 1

Cota locurilor rezervate în diferite state

Țara	Cota, %	Comentarii
Austria	4	Legea cere ca orice angajator cu peste 25 de angajați să angajeze o persoană cu dizabilități.
Franța	6	Fiecare angajator cu peste 20 de angajați trebuie să aibă această cotă, alternativa fiind plata unei cotizații la un fond centralizat sau achiziționarea de servicii și produse ale unor ateliere protejate.
Germania	5	Neîndeplinirea cotei duce la plata unor penalități în mod progresiv.
Italia	7	Cota funcționează pentru companii cu peste 50 de angajați. Pentru 15-35 angajați cota este de o persoană și pentru 35-49 angajați – de două persoane.
Polonia	6	Cota pentru 25 de angajați. Neîndeplinirea se penalizează cu plata în echivalent a 40% din salariul minim pentru fiecare loc neocupat. Bani se duc într-un fond central folosit pentru programe.
Spania	2	Obligatoriu pentru companii cu peste 50 de angajați. Persoanele angajate trebuie să aibă cel puțin un grad de 33% de dizabilități.

Sursa: The Mobility ad integration of People With Disabilities into the Sabour Marhet. Iz Research Report N29 october 2010.

În anul 2009 întreprinderile economice sociale totalizează 2 milioane de unități ($\approx 10\%$ din ansamblul întreprinderilor) și 11 milioane de angajați plătiți ($\approx 6\%$ din populația muncitoare a UE). Dintre acestea, 70% lucrează în asociații nonprofit, 26% în cooperative și 3% în organizații mutuale.

Tabelul 2

Angajarea în economia socială pe țări

Țara	% populației ocupate în economia socială din totalul populației ocupate
Suedia	11,16
Belgia	10,30
Olanda	10,23
Italia	9,74
Franța	9,02
Finlanda	7,65
Spania	6,74
Estonia	6,63
Bulgaria	3,97
România	1,77

Sursa: CIRIES (Conferința Internațională de cercetare a economiei sociale, 12.05.2012)

Scopul principal al economiei sociale constă în îmbunătățirea calității vieții și oferirea de noi oportunități de încadrare. Creșterea calității vieții presupune o dezvoltare a spiritului de inițiativă a antreprenoriatului social, inclusiv prin politici de asistență socială la incluziunea activă.

Valorile și principiile de bază care stau la baza economiei sociale:

- Prioritatea acordată individului și obiectivelor sociale față de capital.
- Asocierea voluntară și deschisă.
- Controlul democratic al membrilor.
- Combinarea intereselor membrilor și a interesului general.
- Gestionarea autonomă și independentă față de autoritățile publice.

Dat fiind faptul că nu există un model juridic pentru întreprinderile din economia socială, acestea se confruntă cu mai multe dificultăți decât companiile mari, de exemplu, în ceea ce privește îndeplinirea obligațiilor legale, obținerea de finanțare și accesul la noi tehnologii și la informații.

Tabelul 3

Principalele deosebiri între organizațiile care aparțin economiei sociale și cele din economia tradițională

	Economia tradițională	Economia socială
Scop	Remunerarea capitalului acționarilor. Maxim profit	Soluționarea unei probleme sociale
Sursa de finanțare (venit)	Comercializarea bunurilor, prestarea serviciilor contra plată	Activități de voluntariat, donații, sponsorizări
Poziția beneficiilor sociale	Secundare și neintenționate	Primare

Sursa: Elaborat de autor în baza teoriei studiate

În ultimele trei decenii practica întreprinderilor sociale a sporit considerabil în multe regiuni ale lumii. În Europa domină întreprinderile sociale de integrare în muncă. În Italia, cooperativele sociale au început, încă în anii '90, să ocupe un loc important în oferirea de servicii personalizate de îngrijiri de sănătate, psihologie, sănătate mentală și în domeniul trainingului și pregătirii profesionale, legate de acestea.

În Suedia și Franța, unde lipsește capacitatea sectorului public, întreprinderile sociale devin din ce în ce mai semnificative în servicii de integrare a copilului.

În Danemarca, ariile de activitate pot include și centre de criză, sau centre pentru femei abuzate, dar și proiecte de restaurare și dezvoltare umană.

În Portugalia, Franța și Italia, o zonă de expansiune a serviciilor furnizate de economia socială este cea pentru persoane vârstnice.

În Italia, Legea privind întreprinderile sociale din 2005 a deschis explicit accesul economiei sociale și către alte domenii, precum protecția mediului, prezervarea moștenirii culturale, turismul social, cercetarea și educația.

În Grecia și Irlanda, întreprinderile sociale sunt susținute să activeze în zona de dezvoltare comunitară locală.

În America de Nord activează sectorul nonprofit, în formă de economie socială (*independent sector*).

În țările anglo-saxone activează sectorul *voluntar-caritabil*, informal sau *sectorul filantropic*.

În toate cazurile, există cinci caracteristici comune care evidențiază acest sector:

- libera aderare;
- democrația de piață;
- nonprofitul;
- evoluția persoanelor;
- independența față de stat.

Performanțele întreprinderilor sociale se măsoară atât prin indicatori economici, cât, mai ales, prin indicatori care reflectă contribuția acestor organizații la dezvoltarea solidarității, a coeziunii sociale și a legăturilor teritoriale.

În Europa, în 2005, cooperativele angajau 3,7 mil. de persoane și aveau 143 mil. de membri.

Societățile mutuale de asigurări sociale și de sănătate ofereau asistență socială și de sănătate la peste 120 mil. de persoane. Societățile de asigurări dețineau cota de piață de 23,7%.

Așadar, am putea concluda că economia socială contribuie la rectificarea a trei dezechilibre majore de pe piața muncii a șomerilor; totodată, economia socială joacă un rol important în îmbunătățirea ocupării forței de muncă și creează locuri de muncă care nu sunt, în mod normal, delocalizate.

Ca fundament de funcționare, economia socială trebuie să creeze un echilibru între activitatea de afaceri, activitatea de formare și serviciile de suport.

Economia socială se bazează pe principiile solidarității și pe implicarea individuală în proces a populației active:

- Generează slujbe de bună calitate și un nivel de viață mai bun.
- Oferă un cadru care să permită crearea unor noi întreprinderi și a noi forme de muncă.
- Joacă un rol important în dezvoltarea locală și coeziunea socială.
- Este responsabilă social.
- Este un factor de democrație.

- Contribuie la stabilitatea și pluralismul piețelor economice.
- Este formatoare de noi mentalități care să contribuie la atingerea unor cunoștințe sociale de ordin superior.

Așadar, între economia socială și piața muncii există o relație de incluziune și interdependență, pentru că economia socială poate fi o continuare a politicii ocupării de care Republica Moldova are o necesitate deosebită la momentul actual, oferind locuri de muncă tuturor celor care sunt descurajați sau stau cu mâna pe „valiză” ca să plece în altă țară pentru a căuta un trai mai decent.

Pentru ca în Republica Moldova să înceapă a funcționa economia socială, este necesară mai întâi o abordare teoretico-conceptuală a acestei categorii din punct de vedere economic, în care devin importante câteva elemente și ingrediente ce decurg unele din altele, începând cu:

- Antreprenoriatul social, care ar duce la apariția unor activități noi, cu misiunea socială, dar a căror organizare și dezvoltare se face în stil antreprenorial cu privire la practicile inovative, leadership, dinamism și eficiență.
- Întreprinderile sociale care pot fi considerate rezultatul aplicării în practică a antreprenoratului social, dar pentru acesta este nevoie ca întreprinderile sociale să fie recunoscute juridic ca actori ai celui de al treilea sector economic. Aceste schimbări au de acum loc în Franța, unde există recunoașterea juridică a societăților cooperative de interes colectiv; în Belgia – întreprinderile cu scop social; în Italia – cooperativele sociale.
- Să se creeze un cadru de parteneriat la nivel național între sectorul privat-public-social.
- Să se promoveze anumite politici naționale și locale care vizează dezvoltarea economiei sociale.
- Să se elaboreze o strategie națională în domeniul dezvoltării economiei sociale, care ar duce la crearea noilor locuri de muncă în acest sector.

Bibliografie:

1. Cace S. (coord.), Nicolaescu V., Scoican A.N. Cele mai bune practici în sectorul economiei sociale în Grecia și în alte state ale Uniunii Europene. - București: Expres, 2010.
2. Ioan-Franc V. Economia socială în Europa. - București: România CNCSIS, cod 045-2006.
3. Rezoluția Parlamentului European din 19.02.2009.
4. Strategia „Europa 2020 pentru o creștere îndelungată ecologică și favorabilă incluziunii”.
5. Raport privind economia socială, 2009.
6. The Social Economy in the European union (CIRIEC), 2012.
7. Politici, practici și tendințe în Economia socială în România și UE în ansamblu. - București, 2010.
8. www.ies.org.ro

Prezentat la 13.12.2012